

Agendasetterne

Agendasettere er folk som, ofte med store personlige omkostninger, hevder egne, sterke meninger i samsfunnsdebatten. Kulturminnevernet i Norge har stolte tradisjoner når det gjelder debatt og ytringsfrihet, men hvor finner vi stemmene i dag? Kulturarven vil i en serie portrettintervjuer gi ansikt til dem som engasjerer seg for enkeltsaker så vel som for landets kulturarv mer generelt. Først ut er maleren Håkon Bleken i Trondheim.

Riktig valg til feil tidspunkt

– De har fått sykkelstier på hjernen i denne jævla byen, utbryter Håkon Bleken (86). Vi kjører innover mot havna og Midtbyen. Ikke en syklist er å se.

TRONDHEIM: Bleken prater. Ikke om kunst, men om byutvikling. Om travle gater som legges øde, om tomme butikkvinduer, om et mangfold som forsvinner, om en eienomsstruktur der noen få eier altfor mye, om privatiseringen og kommersialiseringen av det offentlige rom, om en bykultur med åndenød. Fremdeles er hans barndoms Trondheim til å kjenne igjen. Monumentene ligger der som før, men hvor trygge er de egentlig? Hvordan kunne folk på ramme alvor foreslå å bygge om hele Torvet? Tackle med knutepunktet i Cicignons byplan? Fjerne søluret og flytte Olav Tryggvason-monumentet? Bleken klør seg i pelslua, ser seg til høyre og så til

Sjur Harby
Kulturhistoriker, driver kulturarvbedriften Disen Kolonial,
www.disenkolonial.no

sjur.harby@disenkolonial.no

venstre, og mumler noe om parkeringsplasser, eller retttere sagt mangelen på dem, før vi entrer rundkjøringen ved Kjeldsbergs Kaffebrenneri. Om ikke lenge når vi Bristol Conditori i Dronningens gate. En institusjon i Trondheim,

drevet av familien Petersen i mer enn 80 år. Kjent for sin georginekake med sukkerbrød og mandelbunn, fylt med bringebærsyltetøy og hjemmelaget vaniljekrem, dekket av et solid lag med fløtekrem. Kaken har vært en vinner siden 1929.

Portretter

Intervjuet skulle egentlig ha startet et annet sted. På Svartlamoen. På spisestedet Ramp i Strandveien, dette lange, litt utrivelige gateløpet som er kantet med rivningstomter, forfalne industribygg og forhutlede boliggårder som lenge var fradømt alt liv av byens folkevalgte. Det var i disse gatene, i disse bakgårdene og smugene, at slaget sto da Trondheim kommune i 1996 bestemte seg for å sanere ytterligere 14 hus i den gamle arbeiderbydelen for å gi plass til Strandveien Autos utbyggingsplaner. Historien er velkjent og skal ikke repeteres.

Det som er viktig i denne sammenhengen, er at Bleken engasjerte seg. Han tok penslene fatt og steg opp på barrikadene. Derfor er han utpekt som den første i en serie portrettintervjuer her i Kulturarven – der engasjement i enkeltsaker så vel som for landets kulturarv mer generelt skal gis et ansikt. Håkon Bleken representerer en type entusiasme som gjerne koster noe, som provoserer og utfordrer enstemmigheten, som sjelden er karrierevennlig og som altfor ofte møtes med taushet og mistenkeliggjøring. Samtiden honorerer sjelden slikt engasjement, men i ettertid har det ofte vist seg at det er motstemmer som Blekens som har vært avgjørende for en vernestrids utfall. – Jeg får hundre nye fiender for hvert fjernsynsprogram jeg deltar i, sier Bleken. Men er det sant?

Trikken

Han unnskylder seg og synes dette er voldsomt. Førstemann ut? Når det kom til stykket, hadde jo Svartlamoen så mange venner. Visst var han en av dem, men skal det kvalifisere til noe slikt? Og hva het nå

egentlig bladet? Kulturarven? Vel, vel, la oss gi det et forsøk, men jeg må ikke ha ikke for store forventninger. Som sagt, det finnes et utall mennesker som sikkert kunne ha gjort dette bedre enn ham.

Vi har satt oss ned ved et lite bord langt inne i lokalet. Bleken tar en slurk av kaffekoppen og grunner over spørsmålet jeg nettopp har stilt ham om Svartlamoen. Hvorfor engasjerte han seg, når han i stedet kunne ha hatt gode dager i atelieret? – Saneringen av Svartlamoen var bare nok et eksempel på en gal beslutning, på at denne byen beveger seg i feil retning. Vi er i ferd med å glemme hva det vil si å være by og erkjennelsen av at bykultur må pleies og stimuleres på lik linje med all annen kultur.

Jeg er lei riving

Jeg er lei riving. Lei av at kommersielle aktører kan sette demokratiet til side. Lei av den kraftløsheten og likegyldigheten som kjennetegner vår tid. Lei av en utvikling som ikke fører annet med seg enn at det, for Trondheims del særegne, forflates og viskes ut. Og det handler ikke bare om riving. Hva med bystyrets endelige vedtak om å nedlegge bytrikken i 1988, for eksempel? – Trikken er kanskje det mest urbane transportmiddelet vi har. «Byen ligger bundet i sitt nett av trikkeskinner», siterer han fra Jan Erik Volds «Trikkeskinnediktet». – Trikken definerer byens sentrum der linjene krysser og møter

hverandre som lisser i en sko. I Trondheim har vi hatt sporvogner siden 1901. På det meste var det tre linjer. Trikken hørte hjemme her, den var en del av byens sjel. I perioder var den så godt drevet at vi hadde de laveste billettprisene i Norden. Første gang nedleggelse truet, i 1983 tror jeg det var, ble den reddet av SV-representanten Sigrid Stang Irtun med, for henne, store personlige omkostninger. Men hun gjorde jobben sin. Demokratiet fungerte. Hun sto imot et betydelig press som avfodte respekt fra oss andre som sto utenfor. Hvor ofte skjer det at politikere oppnår en slik gunst? At det nå snakkes om bybane også her i Trondheim, at Bergen allerede har gjeninnført trikken, at den er blitt ryggraden i kollektivsystemer verden over, viser at hun hadde rett og at flertallet i 1988 tok feil. Vernekrefter tar sjelden feil. Dette er et synspunkt, men også et faktum.

Ramp

Det var Blekens forslag at vi skulle møtes på Ramp. På midten av 1990-tallet gjorde han, gamle, velstående mannen, felles sak med ungdommen, de husløse, med dem som ønsket et alternativ til byens kommersielle boligmarked, og med store deler av Trondheims etablerte kulturliv da han gikk inn i verneaksjonen for Svartlamoen. Kunstnerkollegaen Håkon Gullvåg var den som egentlig trakk ham med, og sammen dekorerte de endegavlen på Biskop Darres gate 10, et av husene som var vedtatt revet. Verket ble laget på oppfordring av beboerne og gitt i gave til byens 1000-årsjubileum. Kommunens ledelse skal ha vært måtelig begeistret for sjenerøsiteten.

Bygningen står fremdeles, og monumentalmalet på åtte ganger sju meter er blitt et symbol på at

engasjement nytter. Bleken fikk ansvar for øvre del og malte to Justitia-figurer i hvite kjortler mot en blå himmel. Gullvåg fulgte opp på nedre del med et tverrsnitt av et hus som var møblert og bebodd. Saken fikk stor oppmerksomhet i media, og da det ble snakk om å flytte huset til Trøndelag Folkemuseum på Sverresborg slik at resten av bebyggelsen kunne rives, kvitterte Gullvåg og Bleken med å male ovale oblater også på de andre bygningene. Kampen ble kronet med seier, og i 1998 ble Strandveien Auto tilbudt ny tomt av kommunen på Tunga. Så ble Svartlamoen omregulert til byøkologisk forsøksområde i 2001, og i 2005 sto Norges høyeste trehus, tegnet av arkitektene Geir Brendeland og Olav Kristoffersen, klar til innflytting i Strandveien 37. Med andre ord seier til en mann som hevder at han så ofte har diametralt motsatte meninger av flertallets.

Kulturelt barbari

I ettertid er saken beskrevet som unik, og den skapte blest om Svartlamoen langt utover byens grenser. For, når det kom til stykket, hvilken politiker hadde mot til å legge seg ut med byens to toneangivende malere? Billedkunstnere som var representert i offentlige museer og samlinger, og som hang i pene hjem landet over? Hvem ville bli husket for kulturelt barbari? Man må til Oslo for å finne politikere som gladelig legger seg ut med landets kulturelite for å trumfe sin egen vilje gjennom. Bleken ramser opp tømningen av Nasjonalgalleriet, raseringen av Munch-salen og rivingen av Y-blokka i Regjeringskvartalet med dekorasjonen «Fisker» av Carl Nesjar, sandblåst direkte på veggen etter skisser av Pablo Picasso. Og «Måken» som er

laget med tilsvarende teknikk inne i foajeen. – Man gjør det bare ikke, sier Bleken. – Munch og Picasso tilhører verden, ikke Norge alene. Vi forvalter dette på vegne av tidligere og kommende generasjoner. Mens Tyskland har gjenoppbygget sitt krigsherjede Alte Nationalgalerie og fylt det med de viktigste verkene fra det nittende århundre, mens nederlenderne har brukt hundretalls millioner på en restaurering av sitt Rijksmuseum i Amsterdam og russerne igjen har fått Eremitasjen til å skinne, opplever vi i Norge kulturpolitikere som snakker med vårt nasjonalgalleri, som forkaster institusjonens og bygningens symbolske og historiske verdier. At museets ledelse mot bedre vitende snakker de samme politikerne etter munnen, er et tankekors. Igjen ser vi denne likegyldigheten, denne usunne serviliteten, denne, hva skal jeg si, bunnløse kunnskapsløsheten og mangelen på det vi forbinder med begreper som dannelse og integritet.

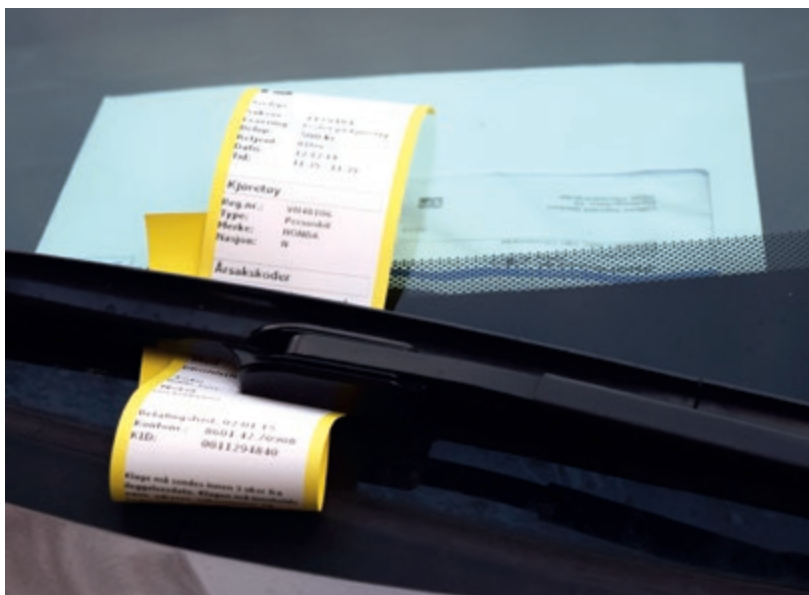
Igjen ser vi denne bunnløse kunnskapsløsheten

Torvet

– Torvet, sier jeg. Vi er tilbake i Trondheim, til debatten om oppgraderingen av det monumentale byrommet i byens sentrum. Til kommunens ignorering av arkitekt Leena Marjamaas respektfulle vinnerutkast fra arkitektkonkurransen i 2004 til fordel for en ny plan der eiendomsinvestorene Odd Reitan

og Ivar Koteng skulle bidra med 50 millioner kroner til opprustingen. I Adresseavisen spurte Bleken om planprosessen var en slags auksjon med Torvet som gevinst. «Det er rimelig», mente han, «å anta at når noen gir 50 millioner kroner, vil de også ha noe igjen. Og – ifølge avisene – det vil de. Og igjen ifølge avisene, det får de». – Cicignons byplan ble laget etter bybrannen i 1681. Bleken lar hånden gli over en uryddig hårmanke. – Byplanen er stort tenkt, og Torvet ligger midt i den sentrale aksen fra Nidarosdomen til Munkholmen. Torvet må behandles som et kulturminne med stor historisk verdi. Det alternative planforslaget var et forsøk på å gjøre det til et festlig og gøyalt sted, men det kunne raskt ha gått galt. Investorene ville ha det de kalte et «trøndersk torv». Jeg aner ikke hva et «trøndersk torv» er for noe, men det innebar i alle fall at soluret som sto ferdig til Olavsjubileet i 1930, skulle fjernes og erstattes med filleryer av stein langs de vanligste ganglinjene der folk krysser den store, åpne plassen. Norge har ikke mange offentlige rom av en slik kvalitet som Torvet her i Trondheim.

Alle var enige om at det trengte en ansiktsløftning, men var dette svaret? Nei, det var det ikke. På et folkemøte om saken i februar 2012 kunne fire politikere fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet og Miljøpartiet De Grønne love at verken Olav Tryggvason eller soluret skulle røres. Bleken trakk et lettelsens sukk. – Vi må la fagfolkene bestemme over byplanlegging, oppsummerer han. Arkitektene må bli hørt i slike saker. Byene må behandles med varsomhet. Jeg har selv bodd seks måneder i Paris, og jeg mener jeg ble et bedre menneske av

Håkon Bleken er vant til parkeringsbøter...

det. Bygningsmiljøer skaper folk, og det vakre gjør mennesker harmoniske. Kan man ikke bevare gamle hus ut fra den enkle grunn at de er vakre? Spørsmålet blir hengende i luften mens Bleken tar en bit av vaffelen.

Vår tid bærer en fremmedgjøring i seg

Paradigmeskifte

– Nå får du parkeringsbot, Håkon! roper to damer ved et vindusbord. Halve, eller kanskje hele byen kjenner ham, og det ble nikket fra alle kanter da vi gikk gjennom lokalet. Bleken banner antagelig inne i seg, men det har skjedd før. Han er vant til parkeringsbøter. Vi er straks ferdig og han løfter pelsua fra stolen mellom oss. Kiropraktoren venter ham

hvert øyeblikk, og han må kjøre gjennom hele denne jævla byen for å komme dit. Avtalen er kl. 12.15.

– Jeg tror det vi har snakket om i dag, handler om at vi står midt oppe i et paradigmeskifte, oppsummerer han. – Konvensjoner og tradisjoner flyter. Vår tid bærer en fremmedgjøring i seg. Mange normer er i oppløsning. Menneskene blir hjemløse og utrygge når rekkverkene i livet forsvinner. Bare tenk på hva som har skjedd med de daglige måltidene i mange familier. Jeg mener ikke å fordømme, men jeg synes det er trist å se at rammen rundt mennesker løses opp av verden utenfor, at sosiale medier fortrenger den samtalen du og jeg har hatt over bordet her den siste timen.

Jeg følger ham ut til bilen. Han løfter på vindusviskeren og kikker på papirlappen. – Fem hundre kroner, det vanlige. Damene roper noen oppmuntrende ord til ham over gaten.

Det er ikke sant at han får hundre nye fiender hver gang han viser seg i fjernsynsruta. ☞

Håkon Bleken

(født 1929) er utdannet ved Kunstskolen i Trondheim og Kunstakademiet i Oslo. Bleken har mottatt et utall stipend og legater, har hatt studiereiser til flere europeiske land og lengre opphold i Italia, England og Nederland. Bleken har jobbet med både tegning, grafikk og maleri. Han har illustrert en lang rekke bokutgivelser, deriblant Ibsens Hedda Gabler (1988). Bleken har vært aktiv debattant og aktivist i både lokal- og kunstpolitikk. Han er representert i blant annet Nasjonalmuseet, Bergen Kunstmuseum og Trondheim Kunstmuseum. Han bor og arbeider i Trondheim.